

İslam Hukuku Açısından Mahremiyet-Zaman İlişkisine Mukayeseli Bir Bakış¹

Cemalettin ŞEN²

Geliş Tarihi	03.09.2015	Kabul Tarihi	28.03.2016
--------------	------------	--------------	------------

Öz

Mahremiyet olgusunun zaman kavramından kopuk kabul edilmesi olanaksızdır. Zaman, bütün varlıklarla ilişkili olmasına karşın sadece insanoğlu tarafından bilinçli olarak algılanabilen bir süreçtir. Mahremiyet de insana özgü mefhumlardan birisidir. Bu nedenle insanı diğer canlılardan farklı kılan bu iki kavramın kesiştiği noktanın aydınlatılmasının, en başta hukukun süjesi olan insanın daha yakından tanınmasına ve hak-sorumluluk dengesinin daha net kurulmasına katkıda bulunacağını düşünmekteyiz. İslam hukukunda mahremiyet-zaman ilişkisini geniş bir açıdan ortaya koymaya çalışan bu araştırmanın, aile hukuku ve ceza hukuku başta olmak üzere daha pek çok alanda zaman kavramının inceleme konusu yapılmasına vesile olacağını ummaktayız.

Anahtar Kelimeler: İslam hukuku, mahremiyet, zaman, insan, hak.

¹Bu makale, 28-29 Mart 2015 tarihinde Ordu'da düzenlenmiş olan "Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları" adlı ulusal sempozyumda yazar tarafından sunulan "İslam Hukuku Açısından Mahremiyet-Zaman İlişkisi" başlıklı tebliğin yeniden düzenlenmiş ve gözden geçirilmiş hâlidir.

²Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Ana Bilim Dalı Bolu-TÜRKİYE
e-posta: c.sen1@hotmail.com

A Comparative Overview to the Relationship between Privacy and Time in Terms of Islamic Law

Cemalettin ŞEN

Received	03.09.2015	Accepted	28.03.2016
----------	------------	----------	------------

Abstract

It is unacceptable to consider “privacy” disconnected to the concept of “time”. The time is a process which related to all entities, but is not perceived consciously except by human being. The privacy, also, is a notion special to the human being. Therefore, to put light on the point of intersection between these concepts that make human different from other livings, may contribute to let human, the subject of law, get recognized further and to build rights-responsibilities balance in a more explicit way. This paper, examining the relationship between privacy and time in Islamic law widely, is expected to be the pioneer for further researches about the concept of time in various fields such as family law and criminal law.

Keywords: Islamic law, privacy, time, human being, right.

Giriş

Zaman, bütün varlıklarla ilişkili olmasına karşın sadece insanoğlu tarafından bilinçli olarak algılanabilen bir süreçtir. Çünkü zaman üzerinde düşünebilen yegâne varlık insandır. Mahremiyet de insana özgü mefhumlardan birisidir. Bu nedenle insanı diğer canlılardan farklı kılan bu iki kavramın kesiştiği noktanın aydınlatılmasının, en başta hukukun süjesi olan insanın daha yakından tanınmasına ve hak-sorumluluk dengesinin daha net kurulmasına katkıda bulunacağını düşünmekteyiz.³

Sözlükte “kısa veya uzun vakit” anlamına gelen **zamân/zaman** (الزمان/الزمن) (çoğulu **ezmün, ezmân, ezmîne**),⁴ mantık ilmi açısından, üstün cins olması nedeniyle tarif edilemezler kategorisinde ele alınmış olmasına⁵ karşın eski çağlardan günümüze pek çok bilim adamı tarafından, çeşitli ilim dalları dikkate alınarak tanımlanmaya çalışılmıştır.⁶ Söz gelimi, İslam felsefesi üzerinde önemli etkileri olan İlk Çağ Yunan filozofu Aristo (m.ö. 384-322) tarafından “önce ve sonraya göre hareketin sayısı” olarak açıklanan⁷ zaman, Osmanlı Devleti’nin kuruluş devrinde yaşayan mutasavvıf ve ilk Osmanlı müderrisi Dâvûd-i Kayserî’nin (ö. 751/1350) anlayışında “Allah’ın (cc) sübûtî sıfatlarından birisi” olarak⁸ kabul edilmiştir.

Yukarıda bahsi geçen ve daha çok ilgili alan uzmanlarına hitap eden kavramsal nitelikli tarifleri bir yana bırakacak olursak zamanı, herkesin anlayabileceği işlevsel yönüyle ele alıp “Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre”⁹ olarak açıklamak daha uygun olacaktır.

Bir bakıma “vakit dini” olarak¹⁰ nitelendirilebilecek olan İslam’ın bu özelliğine vurgu yapan bazı ilim adamları tarafından “hayatın ta kendisi”

³ Mahremiyet, ahlaki temele oturan hukuki bir kavramdır. Bu nedenle “Ahlak ve hukuk kuralları göz önüne alınmadan bir insan ferdinin kişiliğini oluşturan manevi dünyasıyla davranışlarının veya dış hayatının bütünlüğü kurulamaz.” (bk. İsmail Killoğlu, *Ahlak ve Hukuk İlişkisi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1988, s. XIV) düşüncesinin konumuza ışık tuttuğunu söyleyebiliriz.

⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, I-XV, 3. basım, Dâru Sâdır, Beyrut, 1994, “zmn” md.

⁵ Hasan Küçük, *İslam’da ve Batı’da Mantık*, 2. basım, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, ss. 83-84. Benzer bir görüş için bk. Ejder Okumuş, *Zamanın Toplumsal Gerçekliği*, Özgü Yayınları, İstanbul, 2011, s. 11.

⁶ Çeşitli zaman tanımları için bk. Teftâzânî, *Şerhu'l-Akâid*, nşr. Muhammed Adnân Dervîş, Fazilet Neşriyat, İstanbul, ts., s. 95; Seyyid Şerif el-Cürçânî, *et-Ta’rifât*, nşr. Abdurrahman Umeyre, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1407/1987, s. 152; Çağfer Karadaş, *Zaman Mekân İçinde İnsan ve Kaderi*, Emin Yayınları, Bursa, 2009, ss. 36-42; Okumuş, *a.g.e.*, ss. 19-38.

⁷ İlhan Kutluer, “Zaman”, *DİA*, c. XLIV, Ankara, 2013, s. 112.

⁸ Dâvûd-i Kayserî, *Nihâyetü'l-beyân fi dirâyeti'z-zamân, er-Resâil*, nşr. Mehmet Bayraktar, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri, 1997, s. 170.

⁹ <http://www.tdk.gov.tr>, 30.09.2014.

¹⁰ Ekrem Sağıroğlu, *Zaman Bilinci*, Denge Yayınları, İstanbul, 1997, s. 17.

olarak¹¹ ifade edilen zaman; en, boy ve derinliğin ardından dördüncü fiziksel boyut olarak kabul edilir. Bu nedenle fizik âlemdeki bütün olayları ve kavramları zaman ile ilişkilendirebilmek mümkündür.

Öte yandan insan, zamansal bir varlıktır. O hâlde toplumsal bir varlık olarak insan, zamansal bir varlık olarak insan anlamına gelir. Buna göre insanın toplumsal zamanın dışında yaşaması mümkün değildir.¹² Dolayısıyla toplumsal bir bilim olan hukuka ve özelden de İslam hukukuna ait bir kavram olan mahremiyet olgusunun zaman kavramından kopuk kabul edilmesi olanaksızdır.

Sözlükte “helal olmayan, yasaklanan şey” anlamına gelen **mahrem** (المحرم)¹³ kelimesi, bir fıkıh terimi olarak “kendileriyle evlenilmesi dinen yasaklanmış bulunan belli derecelerdeki akrabayı” ifade eder.¹⁴ Türkçede isimden isim yapma amacıyla kullanılan “-lik” ekinin¹⁵ ilavesiyle türetilmiş olan **mahremlik** kelimesi ise “mahrem olma durumu, gizlilik” gibi manalar içerir.¹⁶ Osmanlı Türkçesinde, yapma mastar üretme maksadıyla kullanılan “-iyet” ekinin¹⁷ ilavesiyle mahremlik ile aynı anlama sahip **mahremiyet** kelimesi türetilmiştir.¹⁸ Mahremiyet kelimesi, nadir de olsa bazı Arapça fıkıh kaynaklarında daima “mahrem olma durumu” anlamında kullanılır.¹⁹ Fakat Türkçe kaleme alınan fıkıh eserlerinde bir karmaşa söz konusudur. Çünkü bu

¹¹ Abdülfettah Ebû Gudde, *Kıymetü'l-zaman inde'l-ulemâ*, 15. basım, Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut, 1433/2012, ss. 40-41, 48-50.

¹² Okumuş, *a.g.e.*, s. 39.

¹³ İbn Manzûr, *a.g.e.*, “hrm” md. Ayrıca bk. Mütercim Âsım Efendi, *el-Okyânüsü'l-basit fi tercemeti'l-Kâmüsü'l-muhit: Kâmus Tercümesi*, haz. Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2013-2014, c. V, s. 4918; Ayverdi, *Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, I-III, 2. basım, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 2006, c. II, s. 1907; Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük: Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı*, I-V, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007, c. III, s. 3019.

¹⁴ Salim Ögüt, “Mahrem”, *DİA*, c. XXVII, Ankara, 2003, s. 388. Bu kavramın başka bir tanımı şöyledir: “Karâbetten dolayı nikâhı haram olan kimsedir.” bk. Elmalılı Muhammed Hamdi, *Alfabetik İslam Hukuku ve Fıkıh İstılahları Kamusu*, I-V, haz. Sıtkı Güllü, Eser Neşriyat, İstanbul, 1997, c. III, s. 387.

¹⁵ Muharrem Ergin, *Üniversiteler İçin Türk Dili*, 5. basım, Bayrak Yayınları, İstanbul, 1990, ss. 232-233.

¹⁶ Çağbayır, *a.g.e.*, c. III, s. 3019. Mahremlik kelimesinin Osmanlı döneminde “padişaha ve saraya yakınlık” anlamında da kullanılmış olduğuna dair bk. İskender Pala, “Şair”, *DİA*, c. XXXVIII, Ankara, 2010, s. 303.

¹⁷ Bu ekin fonksiyonları hakkında bk. *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, I-XXIV, Milliyet Gazetecilik A.Ş., İstanbul, 1992, c. XII, s. 6000.

¹⁸ Şemseddin Sâmî, *Kâmûsü Türkî*, haz. Fazılhak Nergiz ve Aziz Ençoker, Şifa Yayınları, İstanbul, 2012, s. 1321; Ayverdi, *a.g.e.*, c. II, s. 1907; Çağbayır, *a.g.e.*, c. III, s. 3019; Mertol Tulum, *Osmanlı Türkçesi: Büyük El Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2013, s. 524.

¹⁹ Örnekler için bk. Şemsü'l-eimme es-Serahsî, *el-Mebsût*, I-XXX (15 mücellette 30 cilt), 2. basım, Dârü'l-Ma'rîfe, Beyrut, 1406/1986, c. IV, s. 206; c. V, s. 41; c. VI, s. 88; c. VII, s. 70; c. IX, s. 188; c. X, s. 151; c. XII, s. 60; c. XXIV, s. 144; Abdullâh b. Mahmûd el-Mevsîlî, *el-lhtiyâr li-ta'li'l-Muhtâr*, I-V (1 mücellette 5 cilt), nşr. Mahmûd Ebû Dakîka, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1987, c. II, ss. 25-26.

kelime bazen “mahrem olma durumu” anlamında;²⁰ kimi zaman ise “özel hayatın gizliliği” manasında²¹ kullanılmaktadır.

Söz konusu kavram karmaşasının sonlandırılması için “mahrem olma durumu” anlamında **mahremlik**; “özel hayatın gizliliği” manasında ise **mahremiyet** kelimelerinin kullanılmasının daha uygun olacağını düşünmekteyiz. Bu nedenle bu çalışmada mahremiyet kelimesi, özel hayatın gizliliği anlamında kullanılmıştır.

Mahremiyet Kavramı

Türkçede “özel hayatın gizliliği”,²² İngilizcede “privacy”²³ ve Arapçada “**hurmetü'l-hayâti'l-hâssa**” (حرمة الحياة الخاصة)²⁴ ifadeleriyle karşılanan mahremiyet için üzerinde uzlaşılmış bir tanım yoktur.²⁵ Fakat bu kavram hakkında yapılan tanımların içeriğine bakıldığında, “başkalarının öğrenilmesi istenilmeyen, kişiye ait hususlar” noktasına vurgu yapıldığı rahatlıkla görülür.²⁶

Aslında mahremiyet kavramının tanımında uzlaşının olmamasının temel sebebi, “özel hayat” kavramının göreceliğinin yanı sıra kapsamlı bir tanımı yapılamayacak kadar genel bir kavram oluşudur.²⁷ Arapçada “**el-hayâtü'l-hâssa**” (الحياة الخاصة) ve “**el-husûsiyye**” (الخصوصية)²⁸ ifadeleriyle karşılanan özel hayat, kişinin şahsına münhasır olan yani başkalarından gizlediği ve koruduğu özel hayatı ve kişinin şahsına münhasır olmayan yani başka kişilerden gizlemediği ve korumadığı özel hayatı olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır.²⁹

²⁰ Örnek için bk. Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 1998, s. 268.

²¹ Örnek için bk. Abdullah Kahraman, *İslam Hukuk ve Ahlak İlkeleri Işığında Özel Hayatın Gizliliği (Mahremiyet)*, Ebabel Yayınları, Ankara, 2008, ss. 57-58.

²² Çağbayır, *a.g.e.*, c. III, s. 3019.

²³ <http://www2.zargan.com/tr>, 30.09.2014. “Privacy” kelimesinin Arapçada “الخلوة” kelimesiyle de karşılandığına dair bk. Muhammed Revvâs Kal'acî – Hamîd Sâdık Kanîbî, *Mu'cemü'l-ğati'l-fukahâ: Arabî-İnkilîzî*, 2. basım, Dârü'n-Nefâis, Beyrut, 1408/1988, s. 200; Hâris Süleyman el-Fârûkî, *el-Mu'cemü'l-kânûnî: İnkilîzî-Arabî*, 5. basım, Mektebetü Lübnan, Beyrut, 2005, s. 551.

²⁴ Ahmed Ferrâc Hüseyin, *Hurmetü'l-hayâti'l-hâssa fi'l-İslâm*, ed-Dârü'l-Câmiyye, Beyrut, 1988, s. 1.

²⁵ Cüneyd Er, *Biyometrik Yöntemler ve Özel Hayatın Gizliliği Hakkı*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007, s. 78.

²⁶ Ersan Şen, *Devlet ve Kitle İletişim Araçları Karşısında Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması*, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1996, s. 7; Servet Armağan, *İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler*, 5. basım, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004, s. 105; Yusuf Ziya Polater, *Türk Hukukunda ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması*, Adalet Yayınları, Ankara, 2010, s. 7.

²⁷ M. Serdar Güntürk, *Türk Yüksek Mahkemeleri ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Özel Hayatın Gizliliğinin Korunması*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2012, s. 47.

²⁸ Hüsnî Cündî, *Damânâtü hurmeti'l-hayâti'l-hâssa fi'l-İslâm*, Dârü'n-Nehdâtî'l-Arabiyye, Kahire, 1993, s. 22.

²⁹ Ersan Şen, *a.g.e.*, ss. 232-235.

Türk hukuk bilgini Ersan Şen, özel hayatın gizliliğini, “bireyin kişiliğini geliştirmek ve manevi değerlerine güvence sağlamak için başkaları tarafından bilinmesini istemediği hususların oluşturulduğu ve korunması hukuken gerekli görülen hayat üzerindeki hakkı” olarak tanımlar.³⁰ Bu konuda daha pek çok tarif yapılmış olmakla beraber biz, daha kapsayıcı ve teknik olduğunu düşündüğümüz yukarıdaki tanımı vermekle yetiniyoruz.³¹

Özel hayatın gizliliği, kamu hukuku açısından her fert için tartışmasız nitelikte temel bir hak (insan hakkı), özel hukuk bakımından ise temel bir şahsiyet hakkı olarak kabul edilmektedir.³² Özel hayatın gizliliği, İslam hukukunda da bir insan hakkı olarak tanınmaktadır.³³

Mahremiyetin Ömrü: Başlangıç ve Bitiş Zamanı

Zaman kavramıyla mahremiyet olgusunun ilk önemli ilişkisi, mahremiyetin ne zaman başlayıp ne kadar süre devam edeceği ile ilgilidir. Bu noktada mahremiyete ve onun süjesine, tür olarak insanlık ve birey olarak insan olmak üzere iki açıdan bakmak yararlı olacaktır:

İnsanlık Açısından Mahremiyetin Ömrü

İnsanlık Açısından Mahremiyetin Başlangıç Zamanı

Mahremiyet ile korunması amaçlanan temel hukuki değer, insanlık onuru olduğunda şüphe yoktur.³⁴ “Ant olsun biz insanoğluna şan, şeref ve nimetler verdik.”³⁵ ve “Biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır.”³⁶ ayetlerinde insan, dünyada gerek fizyolojik gerekse ruhsal yetenekler bakımından Allah’ın (cc) lütfuna en çok mazhar olmuş, en mükemmel, en seçkin ve en değerli varlık olarak gösterilmektedir.³⁷ Dolayısıyla bu ayetler, mahremiyetin bir ilke olarak insanlığın başlangıcından beri var olduğunu göstermektedir.

Mahremiyet ile cinselliği ve vücuttaki cinsel bölgeleri gizlemenin doğrudan bağlantısı vardır.³⁸ “...kendilerine avret yerleri göründü. Derhâl üzerlerini

³⁰ Ersan Şen, *a.g.e.*, s. 8.

³¹ Özel hayatın gizliliğine ilişkin çeşitli tanımlar için bk. Cüнді, *a.g.e.*, s. 46; Ersan Şen, *a.g.e.*, ss. 5-6; Kahraman, *a.g.e.*, ss. 61-62.

³² Ersan Şen, *a.g.e.*, s. 9; Güntürk, *a.g.e.*, s. 15.

³³ Hayrettin Karaman, *İslam'ın Işığında Günün Meseleleri*, I-III, Nesil Yayınları, İstanbul, 1988-1992, c. III, s. 186.

³⁴ Benzer açıklamalar için bk. Er, *a.g.e.*, s. 79; Dilara Yüzer, *1982 Anayasası'nda Basın Özgürlüğü Karşısında Kişilik Hakkı ve Korunması*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013, s. 105.

³⁵ el-İsrâ 17/70.

³⁶ et-Tin 95/4.

³⁷ Hayrettin Karaman v.dğr., *Kur'an Yolu: Türkçe Meâl ve Tefsir*, I-V, 3. basım, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, c. III, s. 543; c. V, s. 647.

³⁸ Ersan Şen, *a.g.e.*, ss. 232-235.

cennet yapraklarıyla örtmeye başladılar.”³⁹ ayeti, insanın, bedenini örtme güdüsünün yaratılıştan geldiğini göstermektedir.⁴⁰ Dolayısıyla bu ayet, mahremiyetin korunmasına yönelik ilk örneğin, insanlık tarihi kadar eski olduğunu göstermektedir.

İnsanlık Açısından Mahremiyetin Bitiş Zamanı

Dünyevi hükümler açısından mahremiyet olgusunun kıyamete kadar devam edeceği muhakkaktır. Fakat “Bir kul bir başka kulu(n ayıbını) dünyada örterse, Allah da kıyamet günü onu(n ayıbını) örter.”⁴¹ anlamındaki hadisten anlaşıldığı kadarıyla bütün insanların hesaba çekileceği günde uhrevi hayat bakımından mahremiyet, ilahi bir korumaya tabi tutulacaktır.

İnsan Açısından Mahremiyetin Ömrü

İnsan Açısından Mahremiyetin Başlangıç Zamanı

Mahremiyete konu olan özel hayat alanı, insan olmanın ortaya koyduğu faaliyetleri kapsayan ve hukuk sahasında sadece gerçek kişilerin sahip olabileceği bir hayat alanıdır.⁴² Bu nedenle mahremiyetin başlangıç zamanı, geniş bir açıdan bakıldığında ana rahmine düşme anıdır.

Çocuğun ana rahmine düştüğü andan maksat, kadının gebe kaldığı andır. Yoksa cinsel ilişkinin meydana geldiği an değildir. Hemen ekleyelim ki, cinsel ilişki anı ile gebe kalma anını birbirinden ayırmak hayli güçtür.⁴³

Ana rahmine düşen, fakat henüz sağ doğmayan kimseye dölüt (cenin, nasciturus) adı verilir.⁴⁴ Cenin, teşekkülü anından itibaren ayrı bir varlık olarak kabul edilir.⁴⁵ Henüz ana rahmine düşmemiş olan kimselerin

³⁹ el-A'râf 7/22.

⁴⁰ Mehmet Emin Özafşar v.dğr. (ed.), *Hadislerle İslam: Hadislerin Hadislerle Yorumu*, I-VII, 2. basım, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2013, c. IV, s. 256.

⁴¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* (=Müsnedü Ahmed b. Hanbel), I-VI, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1401/1981, c. II, s. 389; Müslim b. Haccâc, *el-Câmi'u's-sahîh* (=Sahîhu Müslim), I-VIII, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1401/1981, “Birr”, 58.

⁴² Ersan Şen, *a.g.e.*, s. 230. Benzer açıklamalar için bk. Abdülkâdir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâiyü'l-İslâmî mukârenen bi'l-kânûni'l-vaz'î*, I-II, 13. basım, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1415/1994, c. II, ss. 398-399.

⁴³ Bülent Köprülü, *Medeni Hukuk: Genel Prensipler*, 2. basım, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1984, s. 237.

⁴⁴ Ergun Özsunay, *Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu*, 4. basım, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1979, s. 17.

⁴⁵ Mustafa Uzunpostalcı, “Cenin”, *DİA*, c. VII, Ankara, 1993, s. 369.

(nondumconcepti) kişiliğinden söz edilemez. Bu nedenle bu durumda mahremiyete ilişkin hükümler de uygulanmaz.⁴⁶

Kişilik haklarının, kişiye, insan olması nedeniyle tanınan haklardan kabul edilmesi ve buna bağlı olarak da kişinin, sağ olarak doğduğu andan itibaren, beden bütünlüğü, gizlilik alanı, resim ve ad üzerindeki hakları ve diğer kişisel değerleri bakımından hukuk düzeninin koruması altında olması⁴⁷ ve kamuya mal olmamış sıradan bir kişinin ne zaman doğduğuna ilişkin bilginin, rızası olmaksızın yayınlanmasının yasak oluşu,⁴⁸ mahremiyete ilişkin hukuki korumanın ilk bakışta doğum anına kadar uzandığını göstermektedir. Fakat kişisel bilgilerin, belirli veya belirlenebilir bir kişiye ait her türlü bilgi olarak tanımlanması⁴⁹ ve anne karnındaki çocuğun anne ve babasıyla nesep, bunlar vasıtasıyla da diğer yakınlarıyla akrabalık ilişkisinin doğması,⁵⁰ yukarıda belirttiğimiz gibi mahremiyetin, aslında doğumla değil; ana rahmine düşmeyle başladığını göstermektedir.

İnsan Açısından Mahremiyetin Bitiş Zamanı

Mahremiyetin de içinde bulunduğu manevi kişisel değerlerin korunmasının amacının, insanın onurlu bir yaşam sürdürmesini sağlamak oluşu,⁵¹ mahremiyet yani özel hayatın gizliliği kavramının odağında “hayat” olgusunun bulunması,⁵² mahremiyetin konusu olan hayat alanının, insanın benliğiyle yakından alakalı olması⁵³ ve kişilik haklarının, kişinin varlığında temellendikleri ve kişiye sınımsız bağlı oldukları için, hak sahibinin ortadan kalkması ile kendiliğinden son bulması nedeniyle mahremiyetin bitiş zamanı, geniş bir açıdan bakıldığında ölüm anıdır.

Kişilik (şahsiyet), kesin olarak ölümle, başka bir deyişle, yalnız bu olayla sona erer. Medeni hukuk ve kriminoloji alanında çok büyük ehemmiyet arz eden⁵⁴ ölüm anının tespiti, -ölüm, bir biyolojik ve fiziksel olay olduğundan- tıp biliminin görevine dâhildir.⁵⁵

Eser niteliğinde bulunmasa bile mektup, anı vb. yazıların, yazarlarının veya mirasçıların izni olmadıkça veya yazarın ölümünden itibaren on yıl

⁴⁶ Özsunay, *a.g.e.*, s. 21.

⁴⁷ Özsunay, *a.g.e.*, s. 149.

⁴⁸ Ersan Şen, *a.g.e.*, s. 244.

⁴⁹ Mustafa Topaloğlu, *Bilişim Hukuku*, Karahan Kitabevi, Adana, 2005, s. 165.

⁵⁰ Topaloğlu, *a.g.e.*, s. 165.

⁵¹ Yüzer, *a.g.e.*, s. 105.

⁵² Benzer bir ifade için bk. Hamide Zafer, *Özel Hayatın ve Hayatın Gizli Alanının Ceza Hukukuyla Korunması (TCK md. 132-134)*, Beta Yayınları, İstanbul, 2010, s. 6.

⁵³ Benzer bir ifade için bk. Zafer, *a.g.e.*, s. 13.

⁵⁴ İbrahim Tunali, *Adli Tıp*, 2. basım, yay.y., Feryal Matbaacılık, Ankara, 1991, s. 72.

⁵⁵ Köprülü, *a.g.e.*, ss. 247.

geçmedikçe yayınlanmasının yasak olması,⁵⁶ kişi ölmüş olsa bile dedikodusunu yapmanın, kendisine iftira atmanın ve mahrem bilgilerini açıklamanın⁵⁷ dinen haram olması, ilk bakışta mahremiyetin ölümden sonra da korunduğunu göstermektedir. Gerçekte korunan, büyük ölçüde insanlık onuru, ölünün hatırası,⁵⁸ kamu düzeni ve ölünün yakınlarının haklarıdır. Bu haklar, ölen kişi nedeniyle söz konusudurlar, fakat korunmaları, kişiliğin devamının bir sonucu değildir.⁵⁹

Nitekim ölünün, şeref, itibar ve haysiyetine tecavüz edilmesi hâlinde, yakınlarının, tecavüzde bulunandan manevi tazminat talep etmeye hakları vardır. Ölenin yakınları bu kabil davayı kendi adlarına açarlar. Konumuza ışık tutması bakımından önemli gördüğümüz şu olaya değinelim: Zürih'te, Bay Hodler'i ölüm yatağında gösteren bir tablo teşhir edilmiştir. Mahkeme, buna müsaade etmemiş olan hayatta kalan eşi Bayan Hodler'in tazminat talebini kabul etmiştir. Mahkeme bu şekilde bir teşhirin, ölenin şeref ve itibarını zedelediği sonucuna varmıştır.⁶⁰

Mahremiyet ve Değişim

Zamanın, sadece mevcut konumu değil, ilgili hükümleri de değiştirdiği gerçeği⁶¹ *Mecelle*'de "Ezmânın tegayyürüyle ahkâmın tegayyürü inkâr olunamaz." (md. 39) ilkesiyle dile getirilmiştir. Bu kaide, bir bakıma İslam hukukunun, "hayata ayak uydurmak ve yön vermek" şeklinde ifade edilen⁶² amacının kurallaşmış hâlidir.

Mahremiyete ilişkin içeriğin, algıların, kavramların veya hükümlerin değişmesinde bilimsel ve teknolojik gelişmeler başat rol oynamaktadır. Bu gelişmelerin bazılarını kısaca izah etmek yeterli olacaktır:⁶³

a) Eskiden konutlardaki mahremiyet, genellikle anahtar deliğinden vs. gözetleyerek ihlal edilirdi. Fakat günümüzde dürbün, fotoğraf makinesi,

⁵⁶ B. Zakir Avşar – Gürsel Öngören, *Bilişim Hukuku*, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, İstanbul, 2010, s. 290.

⁵⁷ Abdülkâdir Üdeh, *a.g.e.*, c. II, ss. 399-400.

⁵⁸ Bu bağlamda ölümlere hakaret ve sövme konusu için bk. *Türk Hukuk Lugatı*, Maârif Vekâleti, Türk Hukuk Kurumu Yayınları, Ankara, 1944, s. 274; T. Azmi Uslu, *Yeni Hukuk Lugatı ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Site Yayınları, İstanbul, 1964, s. 251.

⁵⁹ Köprülü, *a.g.e.*, ss. 247-248.

⁶⁰ Köprülü, *a.g.e.*, ss. 247-248.

⁶¹ Mehmet Erdoğan, *İslam Hukukunda Ahkâmın Değişmesi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1990, s. 16.

⁶² Erdoğan, *İslam Hukukunda Ahkâmın Değişmesi*, s. 15.

⁶³ Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hükümlere etkisi hakkında bk. Erdoğan, *İslam Hukukunda Ahkâmın Değişmesi*, ss. 237-248.

kamera vs. aygıtlarla hem çok daha uzak mesafelerden gözetleme yapma hem de bu verileri kayda geçirme olanağı mevcuttur.

b) Eskiden kişilerin haberleşme mahremiyetleri, mektuplarının vs. gizlice açılması vb. yöntemlerle ihlal edilirdi. Fakat çağımızda telefon konuşmaları, elektronik postalar vs. çok daha kolay bir şekilde izlenebilmekte ve kaydedilebilmektedir.

c) Zaman içerisinde internet, bilişim suçu⁶⁴ vb. yeni kavramlar türemiş ve bunlara bağlı olarak önceden olmayan çeşitli mahremiyet alanları ortaya çıkmıştır.

d) Mahremiyetin ihlali noktasında olumsuz sayılabilecek bahsi geçen gelişmeler, başka bir açıdan avantaj da sağlamaktadır. Söz gelimi, eskiden itiraf veya şahit yoksa bir kişinin mesela başka birisine ait bir mektubu okuduğunu tespit etmek hiç de kolay değildi. Fakat çağımızda, parmak izi, kamera kayıtları vb. deliller, mahkemenin işini kolaylaştırmış ve daha sağlıklı hükümlerin verilmesine sebep olmuştur.

Evrensel bir hukuk sistemi olan İslam hukukunun, bilimsel değişim ve gelişmelere uyum sağlayamaması düşünülemez. Bu bağlamda İslam hukukçularına önemli görevler düşmektedir. Asırların birikimi birçok değişim ve gelişimin, İslam hukukuna hakkıyla yansıtılamaması ve neticede İslam hukukunun, zamanımızda uygulanması mümkün olmayan ve sadece tarihsel çalışmaların malzemesi olarak görülen bir hukuk sistemi hâline dönüşmesini istemiyorsak, İslam hukukunu zamanın diliyle konuşturmak mecburiyetindeyiz.⁶⁵

Mahremiyetin İhlalinde Zamanın Etkisi

İnsan haklarına, insanın onur ve şerefine ve özel hayatın gizliliğine değer veren bütün hukuk sistemleri, mahremiyetin hukuka aykırı olarak ve kanun dışı yollarla ihlal edilmesini suç saymıştır.⁶⁶ İslam'a göre mahremiyetin ihlali, suç olmasının yanı sıra büyük günahlardan birisi olarak da kabul edilmiştir.⁶⁷

Mahremiyetin ihlalinde zamanın etkisi, pek çok konuda karşımıza çıkmaktadır. Biz bunlardan bir kısmını açıklamayı yeterli görüyoruz:

⁶⁴ **Bilişim suçu** (cybercrime), bilgisayar ve bilgisayar iletişim ağları üzerinde yapılan yasa dışı eylemlerdir. bk. Bülent Sankur, *İngilizce-Türkçe Ansiklopedik Bilişim Sözlüğü*, 3. basım, Pusula Yayınları, İstanbul, 2008, s. 177.

⁶⁵ Cemalettin Şen, *Bilinç ve Etkisi: İslam Hukukunda Bilincin Hak ve Sorumluluklara Etkisi*, Emin Yayınları, Bursa, 2010, ss. 44-45.

⁶⁶ Kahraman, *a.g.e.*, s. 209.

⁶⁷ Zehebî, *Kitâbü'l-Kebâir*, Temel Neşriyat, İstanbul, 1985, ss. 171-172.

a) İslam hukuku açısından mahremiyeti ihlal suçu failinin yaşı, ceza ve tazminat açısından önemlidir. Söz gelimi, temyiz çağına girmemiş şahısların cezai ehliyetleri yoktur; fakat mahremiyetin ihlali neticesinde mağdur, maddi veya manevi bir zarara uğramışsa, gayrimüeyyiz küçüğün malından tazmin edilir. Failin yaşı, kamerî takvim esas alınarak hesaplanır.

b) Mahremiyetin ihlali, bazı zaman dilimlerinde cezanın artmasına neden olmaktadır. Mesela *TCK* md. 116/4'e göre konut dokunulmazlığını ihlalin cezası, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası iken; bu fiilin gece vakti⁶⁸ işlenmesi durumunda, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası şeklinde artmaktadır. İslam hukuku açısından da “Ey iman edenler! Elinizin altında bulunanlarla içinizden henüz ergenlik çağına gelmemiş olanlar yanınıza gelmek için sizden üç vakitte izin alsınlar. Sabah namazından önce, öğle sıcağından dolayı (istirahata çekilirken) elbisenizi çıkardığınızda ve yatsı namazından sonra. Bunlar, örtülmesi gereken yerlerinizin açık bulunabileceği üç vakittir...”⁶⁹ ayeti ışığında belli zaman dilimlerinde, mahremiyete dikkat noktasında daha hassas olunması gerektiğini söyleyebiliriz.⁷⁰

c) Bazı sürelerin geçmesi, mahremiyetin ihlali noktasındaki meşruiyet sınırının aşılması sonucunu doğurmaktadır. Nitekim *TCK* md. 138/1'e göre kanunların belirlediği sürelerin geçmiş olmasına karşın verileri sistem içinde yok etmekle yükümlü olanlara görevlerini yerine getirmediklerinde bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası verilir. İslam hukuku açısından bu konuyu zaruret⁷¹ ve ruhsat⁷² hükümleri çerçevesinde ele alabiliriz. Dolayısıyla bir hâkim, savcı, avukat, doktor, öğretmen vs. mesleğinin gereği olarak kişilerin özel hayatının gizliliğine girmek durumdaysalar, süre açısından zaruret sınırını aşmamalıdır. Çünkü zorunlu hâllerde ancak Allah'ın (cc) koyduğu

⁶⁸ **Gece vakti**, güneşin batmasından bir saat sonra başlayan ve doğmasından bir saat evvele kadar devam eden zaman süresidir (*TCK*, md. 6). Ayrıca bk. Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, 5. basım, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996, s. 280.

⁶⁹ en-Nûr 24/58.

⁷⁰ Nitekim bu üç vakitte, diğer zaman dilimlerine göre avret mahallerinin açık olma ihtimalinin daha yüksek olduğu ifade edilmiştir. bk. Fahreddin er-Râzi, *Tefsîr-i Kebîr*, (özgün adı: *Meââthu'l-gayb=et-Tefsîrü'l-kebir*), I-XXIII, çev. Suat Yıldırım v.dğr., 2. basım, Huzur Yayınları, İstanbul, 2002, c. XVII, s. 147; Şah Veliyyullah, *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, I-II, nşr. Muhammed Şerif Sükker, 2. basım, Dâru l-hyâi'l-ülüm, Beyrut, 1413/1992, c. II, ss. 537-538; Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili: Yeni Meâllî Türkçe Tefsîr*, I-X, Eser Neşriyat, İstanbul, 1979, c. V, s. 3539; Halil İbrahim Acar, “Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması”, *Türkiye Günlüğü*, sy. 62, Ankara, Eylül-Ekim 2000, ss. 107-108.

⁷¹ **Zaruret** (الضرورة), dinin yasaklarını ihlal etmeyi mubah kılacak ölçüde büyük tehlike ve zarar demektir. bk. Halit Çalış, “Zaruret”, *DİA*, c. XLIV, Ankara, 2013, s. 141.

⁷² Ruhsat, ruhsata sebep olan durum var olduğu sürece devam eder. bk. Mustafa Baktır, *İslam Hukukunda Zaruret Hâli*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1986, ss. 250-256; Halit Çalış, *İslam'da Kolaylaştırma İlkesi: Azimet-Ruhsat İlişkisi*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2013, s. 195.

sınırlar yani onun evrensel kanunlarından birisi olan ölçülülük⁷³ aşılmadığı takdirde işlenen fiilden dolayı günah yoktur.⁷⁴ Bu hüküm, *Mecelle*'de “Zaruretler kendi miktarlarınca takdir olunur.” (md. 22) şeklinde veciz bir ifadeyle dile getirilmiştir.

d) Mahremiyetin ihlali, süre açısından alt sınırı olmayan bir suçtur. Dolayısıyla bir şahsa ait bilgisayardaki kişisel verilere bir an⁷⁵ için dahi girmiş olmak cezayı gerektirir.

e) Kamu düzeni, can güvenliği vb. gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, belli şartlara uymak kaydıyla mahremiyetin ihlali suç olmaktan çıkar. Mesela *CMK* md. 119/1'e göre hâkim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının, Cumhuriyet savcısına ulaşamadığı hâllerde ise kolluk amirinin yazılı emri ile kolluk görevlileri arama yapabilirler. Ancak, konutta, işyerinde ve kamuya açık olmayan kapalı alanlarda arama, hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının yazılı emri ile yapılabilir.

Mahremiyetin Korunmasında Zamanın Etkisi

Mahremiyetin korunması, geniş bir açıdan bakıldığında hakların korunması ana başlığı ile ilişkilidir.⁷⁶ Bu nedenle mahremiyet; talep, dava ve meşru müdafaa başta olmak üzere çeşitli yöntemlerle bütün modern hukuk sistemlerinde himaye altına alınmıştır. İslam hukukunda da benzer yöntemlerle özel hayatın gizliliği güvence altına alınmıştır.⁷⁷

Mahremiyetin korunmasında zamanın etkisi, pek çok konuda karşımıza çıkmaktadır. Biz bunlardan bir kısmını açıklamayı yeterli görüyoruz:

a) İslam hukuku açısından mahremiyeti ihlal suçu mağdurunun yaşı, ceza ve tazminat açısından önemli değildir. Söz gelimi, özel hayatının gizliliği ihlal edilen şahıs, temyiz çağına girmemiş dahi olsa fail hakkında gerekli yaptırım uygulanır.⁷⁸ Mağdurun yaşı, kamerî takvim esas alınarak hesaplanır.

⁷³ Cemalettin Şen, “Şemsüleimme es-Serahsî'nin el-Mebsût Adlı Eserinin Hacmi Üzerine”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. XXI, sy. 2, Bursa, 2012, s. 23.

⁷⁴ el-Bakara 2/173; el-En'âm 6/145; en-Nahl 16/115.

⁷⁵ **An** (الآن), birbirini takip eden süreler arasında varlığı farz edilen zaman sınırı; art arda gelmesiyle zamanı oluşturan ve bölünmeyen zaman parçası gibi anlamlarda kullanılan felsefe terimidir. bk. Yusuf Şevki Yavuz, “An”, *DİA*, c. III, Ankara, 1991, s. 100.

⁷⁶ Hakların korunması (protection of rights) hakkında geniş bilgi için bk. Kemal Gözler, *Hukuka Giriş*, 8. basım, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2011, ss. 363-367.

⁷⁷ Geniş bilgi için bk. Kahraman, *a.g.e.*, ss. 212-225.

⁷⁸ Benzer açıklamalar için bk. Hüseyin, *a.g.e.*, s. 14; Abdülkâdir Üdeh, *a.g.e.*, c. II, ss. 397-399.

b) *Basın Kanunu* md. 27/3'e göre basın yoluyla işlenen suçlara ilişkin davalar acele işlerden sayılır. İslam hukuku açısından da benzer bir düzenleme yapılabilir. Mesela özel hayatın gizliliği basın yoluyla ihlal edilmiş ve mağdur şikâyetçi olmuşsa, bu dava acele işlerden sayılarak daha kısa sürede yaptırım uygulanmasının önü açılabilir.

c) Sadece devlet değil, aynı zamanda bireylerin bizzat kendileri de hayatın her anında⁷⁹ özel hayatın gizliliğini korumak adına gerekli tedbirleri almalıdırlar.

d) Mahremiyetin korunmasının; toplumsal huzurun, insanca yaşamın ve aile mutluluğunun devamlı olması⁸⁰ noktasında büyük önemi vardır.

e) Mahremiyete ilişkin saldırıya karşı meşru müdafaa⁸¹ eş zamanlı olması gerekmektedir. Çünkü gelecekteki bir saldırıyı önlemek üzere yetkili mercilere başvurmak veya başka bir yolla bundan kaçınmak imkânı vardır; saldırı olup bittikten sonra gösterilen tepki ise meşru müdafaa değil, öç alma olur.⁸²

f) Mahremiyeti ihlal eden kişinin aynı suçtan sabıkasının olup olmaması, cezanın hafifletilmesi, ağırlaştırılması veya ertelenmesi için bir sebep olarak düzenlenebilir.

g) Mahremiyeti ihlal eden kişinin aynı suçtan sabıkasının olup olmaması, tazminatın peşin veya taksitle ödenmesi için bir sebep olarak düzenlenebilir.

h) Zaman aşımının⁸³ etkisi: Ta'zîr suç ve cezalarına zaman aşımının etkisi, kanun koyucunun takdirinde olan bir konudur. Ebû Hanîfe (ö. 150/767), bu konuda belli bir müddet ileri sürmemiş, bunu duruma göre devletin veya hâkimin tayinine bırakmıştır. Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî (ö. 189/805) ise zaman aşımını altı ay olarak belirlemiştir. Zaman aşımında kamerî yıl esas alınır. Zaman aşımı, hakkın dava edilebilir olduğu andan itibaren işlemeye başlar, dava açılıncaya kadar devam eder.⁸⁴

⁷⁹ Özafşar v.dğr. (ed.), a.g.e., c. IV, s. 258.

⁸⁰ Özafşar v.dğr. (ed.), a.g.e., c. IV, s. 89.

⁸¹ **Meşrû müdafaa** (الدفاع الشرعي), bir kimsenin haksız bir saldırıyı kendisinden veya başkasından uzaklaştırmak amacıyla zorunlu tepki göstermesi ve bunu uzaklaştıracak ölçü ve oranda kuvvet kullanarak başka şekilde korunamayacak bir hakkı bizzat koruması demektir. bk. İbrahim Kâfi Dönmez, "Meşrû Müdafaa", *DİA*, c. XXIX, Ankara, 2004, s. 383.

⁸² Dönmez, a.g.md., s. 385.

⁸³ **Zaman aşımı** (التقادم/تقادم العهد/مرور الزمن/مضي الزمان/مضي المدة), bir hakkın kazanılmasını sağlayan veya dava edilmesini önleyen belli bir sürenin geçmesini ifade eden bir fıkıh/hukuk terimidir. bk. Osman Kaşıkçı, "Zaman Aşımı", *DİA*, c. XLIV, Ankara, 2013, s. 114.

⁸⁴ Geniş bilgi için bk. Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I-III, Nesil Yayınları, İstanbul, 1986-1987, c. I, ss. 155-158; Vehbe ez- Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletüh*, I-VIII, 3. basım, Dârü'l-Fikr, Dımaşk, 1409/1989, c. IV, s. 69, 336; c. VII, s. 778; Abdülkâdir Üdeh, a.g.e., c. II, ss. 778-781; Kaşıkçı, a.g.md., ss. 114-116.

1) Mahremiyetin ihlali, ta'zîr⁸⁵ suçu kapsamında olduğu için modern hukukta da düzenlenmiş olan pek çok yaptırım, İslam hukuku açısından da değerlendirilebilir. Bu bağlamda aşağıda sunacağımız müeyyideleri, özel hayatın gizliliğinin korunması noktasında zaman kavramıyla ilişkilendirerek kısaca ele alacağız:

aa) Hapis cezası:⁸⁶ Mahremiyeti ihlal eden kişi, belli bir süre hapsedilebilir. Suçun ağırlığına göre bu süreler artırılabilir.⁸⁷

bb) Sürgün cezası:⁸⁸ Mahremiyeti ihlal eden kişi, belli bir süre veya süresiz sürgün edilebilir.⁸⁹ Suçun niteliğine göre bu süre artırılabilir. Bu bağlamda bir mahallede komşularının özel hayatlarının gizliliğini ihlal eden bir şahsın, gerekirse başka bir mahallede süreli ve hatta süresiz ikamete mecbur tutulması gündeme getirilebilir.

cc) Kamu görevinden uzaklaştırma: Mahremiyeti, görevlerini kötüye kullanmak suretiyle ihlal eden kamu görevlileri, suçun nitelik ve ağırlığına göre süreli veya süresiz olarak kamu görevinden uzaklaştırılabilirler. Nitekim *TCK* md. 136/1 ve *TCK* md. 53/5 birlikte ele alındığında, görevinin verdiği yetkiyi kötüye kullanmak suretiyle kişisel verileri, hukuka aykırı olarak bir başkasına veren, yayan veya ele geçiren kamu görevlisinin, işlediği suç dolayısıyla hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde, ayrıca, cezanın infazından sonra işlemek üzere, hükmolunan cezanın yarısından bir katına kadar bu hak ve yetkiyi kullanmasının yasaklanacağı anlaşılmaktadır. Benzer şekilde, öğretmen, doktor, bilgisayar tamircisi vs. kişilerin de belli bir meslek ve sanatın sağladığı kolaylıktan yararlanmak suretiyle mahremiyeti ihlal etmeleri hâlinde süreli veya süresiz olarak meslek ve sanatlarından menedilmeleri uygundur.

⁸⁵ **Ta'zîr** (التعزير), had suçları ve cinayetlerdeki gibi belirli cezası bulunmayan suçlara verilecek, miktar ve uygulanması yöneticiye veya hâkime bırakılan cezaları ifade eder. bk. Tuncay Başoğlu, "Ta'zîr", *DİA*, c. XL, Ankara, 2011, s. 198.

⁸⁶ **Hapis** (الحبس), sanık veya suçlunun yargı kararıyla bir yere kapatılarak hürriyetinin kısıtlanması anlamında bir hukuk terimidir. bk. Ali Bardakoğlu, "Hapis", *DİA*, c. XVI, Ankara, 1997, s. 54.

⁸⁷ İslam hukuku açısından süre ölçü alındığında, muayyen bir şartın gerçekleşmesine bağlı olarak verilen belirsiz süreli hapis (gayrimuayyen hapis), belirli süreli hapis (muvakkat hapis) ve ömür boyu hapis (müebbet hapis) şeklinde üç nevi haptisten söz edilebilir. Geniş bilgi için bk. Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve İstilâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu*, I-VIII, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1985, c. III, s. 306; Abdülkâdir Üdeh, *a.g.e.*, c. II, ss. 649-699; Bardakoğlu, *a.g.md.*, ss. 59-60.

⁸⁸ **Sürgün** (النفي/التغريب/الجلاء/الإبعاد/الإبعاد), bir kişinin veya bir topluluğun ceza yahut güvenlik tedbiri olarak yaşadığı yerden başka bir yere belli bir süre ya da ömür boyu kalmak üzere isteği dışında gönderilmesi ve orada ikamet etmeye mecbur tutulmasıdır. bk. Talip Türcan, "Sürgün", *DİA*, c. XXXVIII, Ankara, 2010, s. 164.

⁸⁹ Geniş bilgi için bk. Abdülkâdir Üdeh, *a.g.e.*, c. II, ss. 699-700; Türcan, *a.g.md.*, ss. 164-166.

Sonuç

Bu çalışmada öncelikle konumuzu yakından ilgilendiren bir kavram karmaşasını çözümlenmeye çalıştık. Şöyle ki mahremiyet kelimesinin, dilimizde iki farklı hukuki anlam içerdiği malumdur. Bunlardan birincisi, “akrabaların birbiriyle evlenmesinin dinen yasak kabul edilecek derecede yakın olması”; ikincisi ise “özel hayatın gizliliği” olarak karşımıza çıkmaktadır. Çoğu zaman “mahremiyet” denildiğinde hangi anlamın kastedildiği net olarak anlaşılmamaktadır. Bu nedenle “mahremiyet” kelimesinin sadece ikinci anlam için kullanılmasını; birinci mananın ise “mahremlik” kelimesiyle karşılanmasını öneriyoruz.

Mahremiyet olgusunun pek çok temel konusunun zaman ile ilişkili olduğunu tespit ettik. Bu bağlamda ilk önce mahremiyetin başlangıç ve bitiş zamanlarını, mahremiyet ve değişim ilişkisini, mahremiyetin ihlalinde ve korunmasında zamanın etkisini ayrı başlıklar hâlinde inceledik.

İslam hukukunun, zamanın değişmesiyle birlikte her dönemin ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte olduğunu ve bu konuda fıkıh araştırmacılarına büyük görevler düştüğünü belirttik. Bu noktada mahremiyet ile ilgili özellikle bilim ve teknik alanındaki gelişmelerin yakından takip edilip, İslam’ın temel kaynak ve ana ilkeleri göz önünde bulundurularak hukuki değerlendirilmelerin yapılması gerekmektedir.

Mahremiyet, İslam’ın insana verilen değer bağlamında tanıdığı evrensel bir temel hak olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle mahremiyetin zaman olgusu ile ilişkisini kavramak, İslam hukukunun zaman üstülüğünün yani her çağda uygulanabilecek bir hukuk sistemi oluşunun ortaya konulması açısından vazgeçilmez bir öneme sahiptir.

KAYNAKÇA

- Abdülkâdir Üdeh (1907-1954), *et-Teşri'u'l-cinâiyyü'l-İslâmî mukârenen bi'l-kânûni'l-vaz'î*, I-II, 13. basım, Müessesetür-Risâle, Beyrut, 1415/1994.
- Acar, Halil İbrahim, “Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması”, *Türkiye Günlüğü*, sy. 62, Ankara, Eylül-Ekim 2000, ss. 93-110.
- Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), *el-Müsned (=Müsnedü Ahmed b. Hanbel)*, I-VI, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1401/1981.
- Armağan, Servet, *İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler*, 5. basım, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004.
- Avşar, B. Zakir – Öngören, Gürsel, *Bilişim Hukuku*, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, İstanbul, 2010.
- Ayverdi, İlhan (1926-2009), *Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, I-III, 2. basım, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 2006.
- Baktır, Mustafa, *İslam Hukukunda Zaruret Hâli*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1986.
- Bardakoğlu, Ali, “Hapis”, *DİA*, c. XVI, Ankara, 1997, ss. 54-64.
- Basın Kanunu*, Kanun Numarası: 5187, Kabul Tarihi: 09.06.2004.
- Başoğlu, Tuncay, “Ta'zîr”, *DİA*, c. XL, Ankara, 2011, ss. 198-202.
- Bilmen, Ömer Nasuhi (1883-1971), *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istulâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu*, I-VIII, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1985.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, I-XXIV, Milliyet Gazetecilik A.Ş., İstanbul, 1992.
- Ceza Muhakemesi Kanunu*, Kanun Numarası: 5271, Kabul Tarihi: 04.12.2004.
- Cündî, Hüsnî, *Damânâtü hurmeti'l-hayâti'l-hâssa fi'l-İslâm*, Dârü'n-Nehdati'l-Arabiyye, Kahire, 1993.
- Cürçânî, Seyyid Şerif (ö. 816/1413), *et-Ta'rîfât*, nşr. Abdurrahman Umeyre, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1407/1987.
- Çağbayır, Yaşar, *Ötüken Türkçe Sözlük: Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı*, I-V, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007.
- Çalış, Halit, “Zaruret”, *DİA*, c. XLIV, Ankara, 2013, ss. 141-144.

- Dâvûd-i Kayserî (ö. 751/1350), *Nihâyetü'l-beyân fî dirâyeti'z-zamân, er-Resâil*, nşr. Mehmet Bayraktar, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri, 1997, ss. 161-177.
- Dönmez, İbrahim Kâfi, "Meşrû Müdafaa", *DİA*, c. XXIX, Ankara, 2004, ss. 383-387.
- Ebû Gudde, Abdülfettah (1917-1997), *Kıymetü'z-zaman inde'l-ulemâ*, 15. basım, Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut, 1433/2012.
- Elmalılı Muhammed Hamdi (1878-1942), *Alfabetik İslam Hukuku ve Fıkıh İstılahları Kamusu*, I-V, haz. Sıtkı Güllü, Eser Neşriyat, İstanbul, 1997.
- , *Hak Dini Kur'an Dili: Yeni Meâlli Türkçe Tefsir*, I-X, Eser Neşriyat, İstanbul, 1979.
- Er, Cüneyd, *Biyometrik Yöntemler ve Özel Hayatın Gizliliği Hakkı*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007.
- Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 1998.
- , *İslam Hukukunda Ahkâmın Değişmesi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1990.
- Ergin, Muharrem (1925-1995), *Üniversiteler İçin Türk Dili*, 5. basım, Bayrak Yayınları, İstanbul, 1990.
- Fârûkî, Hâris Süleyman, *el-Mu'cemü'l-kânûnî: İnkilizî-Arabî*, 5. basım, Mektebetü Lübnan, Beyrut, 2005.
- Fahreddin er-Râzî (ö. 606/1210), *Tefsîr-i Kebîr, (özgün adı: Mefâtihu'l-gayb=et-Tefsîrü'l-kebîr)*, I-XXIII, çev. Suat Yıldırım v.dğr., 2. basım, Huzur Yayınları, İstanbul, 2002.
- Gözler, Kemal, *Hukuka Giriş*, 8. basım, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2011.
- Güntürk, M. Serdar, *Türk Yüksek Mahkemeleri ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Özel Hayatın Gizliliğinin Korunması*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2012.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=252481, 30.09.2014.
- <http://www2.zargan.com/tr/page/search?Text=privacy>, 30.09.2014.
- Hüseyin, Ahmed Ferrâc, *Hurmetü'l-hayâti'l-hâssa fî'l-İslâm*, ed-Dârü'l-Câmiyye, Beyrut, 1988.

- İbn Manzûr (ö. 711/1311), *Lisânü'l-Arab*, I-XV, 3. basım, Dâru Sâdır, Beyrut, 1994.
- Kahraman, Abdullah, *İslam Hukuk ve Ahlak İlkeleri Işığında Özel Hayatın Gizliliği (Mahremiyet)*, Ebabil Yayınları, Ankara, 2008.
- Kal'acî, Muhammed Revvâs - Kanîbî, Hamîd Sâdık, *Mu'cemü lugati'l-fukahâ: Arabî-İnkilîzî*, 2. basım, Dârü'n-Nefâis, Beyrut, 1408/1988.
- Karadaş, Çağfer, *Zaman Mekân İçinde İnsan ve Kaderi*, Emin Yayınları, Bursa, 2009.
- Karaman, Hayrettin v.dğr., *Kur'an Yolu: Türkçe Meâl ve Tefsir*, I-V, 3. basım, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007.
- , *İslam'ın Işığında Günün Meseleleri*, I-III, Nesil Yayınları, İstanbul, 1988-1992.
- , *Mukayeseli İslam Hukuku*, I-III, Nesil Yayınları, İstanbul, 1986-1987.
- Kaşıkçı, Osman, "Zaman Aşımı", *DİA*, c. XLIV, Ankara, 2013, ss. 114-116.
- Kıllıoğlu, İsmail, *Ahlak ve Hukuk İlişkisi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1988.
- Köprülü, Bülent, *Medeni Hukuk: Genel Prensipler*, 2. basım, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1984.
- Kutluer, İlhan, "Zaman", *DİA*, c. XLIV, Ankara, 2013, ss. 111-114.
- Küçük, Hasan, *İslam'da ve Batı'da Mantık*, 2. basım, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988.
- Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye*, Hanımlara Mahsus Gazete Matbaası, Dersaadet, 1322 h.
- Mevsilî, Abdullâh b. Mahmûd (ö. 683/1284), *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*, I-V (1 mücellette 5 cilt), nşr. Mahmûd Ebû Dakîka, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1987.
- Müslim b. Haccâc (ö. 261/875), *el-Câmi'u's-sahîh (=Sahîhu Müslim)*, I-VIII, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1401/1981.
- Mütercim Âsım Efendi (ö. 1235/1819), *el-Okyânüsü'l-basît fi tercemeti'l-Kâmûsi'l-muhît: Kâmus Tercümesi*, haz. Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2013-2014.

- Okumuş, Ejder, *Zamanın Toplumsal Gerçekliği*, Özgü Yayınları, İstanbul, 2011.
- Öğüt, Salim, “Mahrem”, *DİA*, c. XXVII, Ankara, 2003, ss. 388-389.
- Özafşar, Mehmet Emin v.dğr. (ed.), *Hadislerle İslam: Hadislerin Hadislerle Yorumu*, I-VII, 2. basım, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2013.
- Özsunay, Ergun, *Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu*, 4. basım, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1979.
- Pala, İskender, “Şair”, *DİA*, c. XXXVIII, Ankara, 2010, ss. 302-304.
- Polater, Yusuf Ziya, *Türk Hukukunda ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması*, Adalet Yayınları, Ankara, 2010.
- Sağiroğlu, Ekrem (1943-2008), *Zaman Bilinci*, Denge Yayınları, İstanbul, 1997.
- Sankur, Bülent, *İngilizce-Türkçe Ansiklopedik Bilişim Sözlüğü*, 3. basım, Pusula Yayınları, İstanbul, 2008.
- Serahsî, Şemsüleimme (ö. 483/1090 [?]), *el-Mebsût*, I-XXX (15 mücellette 30 cilt), 2. basım, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut, 1406/1986.
- Şah Veliyyullah (ö. 1176/1762), *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, I-II, nşr. Muhammed Şerif Sükker, 2. basım, Dâru İhyâi'l-Ulûm, Beyrut, 1413/1992.
- Şemseddin Sâmî (1850-1904), *Kâmûsu Türkî*, haz. Fazılhak Nergiz ve Aziz Ençoker, Şifa Yayınları, İstanbul, 2012.
- Şen, Cemalettin, “Şemsüleimme es-Serahsî'nin el-Mebsût Adlı Eserinin Hacmi Üzerine”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. XXI, sy. 2, Bursa, 2012, ss. 23-41.
- , *Bilinç ve Etkisi: İslam Hukukunda Bilincin Hak ve Sorumluluklara Etkisi*, Emin Yayınları, Bursa, 2010.
- Şen, Ersan, *Devlet ve Kitle İletişim Araçları Karşısında Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması*, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1996.
- Teftâzânî (ö. 792/1390), *Şerhu'l-Akâid*, nşr. Muhammed Adnân Derviş, Fazilet Neşriyat, İstanbul, ts.
- Topaloğlu, Mustafa, *Bilişim Hukuku*, Karahan Kitabevi, Adana, 2005.
- Tulum, Mertol, *Osmanlı Türkçesi: Büyük El Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2013.

- Tunalı, İbrahim, *Adli Tıp*, 2. basım, yay.y., Feryal Matbaacılık, Ankara, 1991.
- Türcan, Talip, “Sürgün”, *DİA*, c. XXXVIII, Ankara, 2010, ss. 164-166.
- Türk Ceza Kanunu*, Kanun Numarası: 5237, Kabul Tarihi: 26.09.2004.
- Türk Hukuk Lugatı*, Maârif Vekâleti, Türk Hukuk Kurumu Yayınları, Ankara, 1944.
- Uslu, T. Azmi, *Yeni Hukuk Lugatı ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Site Yayınları, İstanbul, 1964.
- Uzunpostalcı, Mustafa, “Cenin”, *DİA*, c. VII, Ankara, 1993, ss. 369-370.
- Yavuz, Yusuf Şevki, “An”, *DİA*, c. III, Ankara, 1991, ss. 100-101.
- Yılmaz, Ejder, *Hukuk Sözlüğü*, 5. basım, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996.
- Yüzer, Dilara, *1982 Anayasası'nda Basın Özgürlüğü Karşısında Kişilik Hakkı ve Korunması*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013.
- Zafer, Hamide, *Özel Hayatın ve Hayatın Gizli Alanının Ceza Hukukuyla Korunması (TCK md. 132-134)*, Beta Yayınları, İstanbul, 2010.
- Zehebî (ö. 748/1348), *Kitâbü'l-Kebâir*, Temel Neşriyat, İstanbul, 1985.
- Zühaylî, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletüh*, I-VIII, 3. basım, Dârü'l-Fikr, Dımaşk, 1409/1989.